

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av språklagen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I propositionen föreslås att språklagen kompletteras med ett stadgande om statliga affärsverk och sådana bolag där staten eller en eller flera kommuner har bestämmanderätt. Enligt stadgandet skall ett sådant affärsverk eller bolag i sin verksamhet betjäna och informera

allmänheten på finska och svenska. Stadgandet gäller förutom affärsverk även tjänsteproducerande bolag. Varuproducerande bolag omfattas inte av stadgandet.

Lagen avses träda i kraft så snart den har antagits och blivit stadfäst.

ALLMÄN MOTIVERING

1. Inledning

Enligt 14 § regeringsformen är finska och svenska republikens nationalspråk. Finska medborgares rätt att hos domstol eller förvaltningsmyndighet i egen sak använda sitt finska eller svenska modersmål samt utfä expeditioner på detta språk skall tryggas genom lag. Den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningens kulturella och ekonomiska behov skall av staten tillgodoses enligt enahanda grunder.

Frågan har reglerats närmare i språklagen (148/22). I språklagen stadgas om myndigheters skyldigheter, när det gäller att betjäna och utfä expeditioner på finska och svenska. Likaså ger denna lag medborgarna rätt att använda finska eller svenska hos myndigheterna.

På senare tid har sådan verksamhet som tidigare handhåfts av myndigheter överförs till statens affärsverk eller till bolag där staten har stort inflytande. Utvecklingen är densamma även när det gäller mängden verksamhet som upprätthålls av en kommun ensam eller flera kommuner gemensamt. Språklagen saknar stadganden för statens affärsverk eller bolag där stat eller kommun har bestämmanderätt.

Det har antagits flera lagar som reglerar överförandet av ovan nämnda verksamhet från

statliga myndigheter till statliga affärsverk eller bolag. De flesta av dessa lagar saknar helt språkstadganden. I vissa fall har man hänvisat till språklagen och stadgat att denna lag skall iaktas i tillämpliga delar. I andra fall har man i motiveringen till lagen angett att avsikten är att även affärsverket eller bolaget skall iaktta de skyldigheter som språklagstiftningen medför för myndigheterna. Frågan är dock oenhetligt reglerad och i många fall helt oreglerad.

Det kan antas att utvecklingen går i riktning mot att även nya verksamhetsformer överförs från myndigheter till affärsverk eller bolag. Därför har det ansetts nödvändigt att införa bestämmelser för dessa affärsverk och bolag om vilka på språklagstiftningen baserade stadganden dessa skall iaktta i sin verksamhet.

2. Nuläge

2.1. Lagstiftning och praxis

Språklagen

Språklagen berör endast myndigheter. Språklagen saknar stadganden om statens affärsverk och verksamhet som idkas i bolagsform.

Vid domstolar eller myndigheter skall användas ämbetsdistriktets språk eller i tvåspråkiga distrikt någotdera av distriktets språk. Statsrådet fastställer för tio år i sänder utgående från de grunder som anges i språklagen ämbetsdistriktens språktillhörighet. Enligt 3 § språklagen har dock en finsk medborgare rätt att i egen sak eller sak i vilken han hörs använda sitt språk, finska eller svenska vid domstol eller statsmyndighet.

I mål där statens ombud, allmänna åklagaren eller någon annan statstjänsteman på tjänstens vägnar utför talan skall han enligt 4 § 1 mom. språklagen använda svarandens språk, om han är skyldig att kunna detta. Tjänstemännens skyldighet att kunna finska och svenska regleras i lagen angående den språkkunskap som skall av statstjänsteman fordras (149/22). Om tjänsten förutsätter slutexamen vid universitet eller högskola skall han fullständigt behärska majoritetens språk inom ämbetsdistriktet. Vidare skall han i ett enspråkigt ämbetsdistrikt förstå landets andra språk, samt, om tjänsten är domarbefattning, även ha förmåga att i tal behjälpligt använda det andra språket. Om ämbetsdistriktet är tvåspråkigt eller till det hör kommuner med olika språk fordras förmåga att i tal och skrift använda landets andra språk. För erhållande av annan statstjänst fordras för tjänsten nödvändig, tillräcklig språkkunskap. Denna språkkunskap fastställs närmare i förordning.

I ett enspråkigt ämbetsdistrikt skall en domstol eller en annan myndighet utfärda expedition på ämbetsdistriktets språk. I ett tvåspråkigt distrikt skall en domstol eller en annan myndighet utfärda expedition på det språk sakägaren använt. Detsamma gäller om det i ett ärende finns flera sakägare och alla använt samma språk eller om de enats om på vilket språk expeditionen utfärdas.

Om det i ett ärende finns flera sakägare som inte enats om på vilket språk expeditionen skall utfärdas, skall i brottmål svarandens språk användas. I andra mål och i brottmål där svarandena använt olika språk utfärdas expeditionen på ämbetsdistriktets majoritetspråk. Myndigheten har i det sistnämnda fallet rätt att med beaktande av sakägarens fördel bestämma att expeditionen utfärdas på det andra språket.

I de fall expeditionen skall utfärdas på exempelvis finska enligt 5 § 2 mom. språklagen och någon som har rätt att använda svenska

anhåller om det skall dock statsrådet, ett ministerium, ett centralt ämbetsverk, en domstol eller en länsstyrelse föga en laggill översättning till expeditionen.

Enligt 10 § 1 mom. skall anslag, meddelanden och kungörelser eller andra handlingar som av domstol eller annan statsmyndighet eller av myndighet i kommun eller annat självstyrelseområde utfärdas för befolkningen i ett enspråkigt ämbetsdistrikt eller självstyrelseområde avfattas på detta språk och inom ett tvåspråkigt ämbetsdistrikt eller självstyrelseområde på landets båda språk. Enligt 2 mom. i samma paragraf kan vissa i momentet uppräknade myndigheter i ärenden som gäller enskilda rätt avfatta ovan nämnda handlingar endast på befolkningsflertalets språk, om inte sökanden kräver något annat.

Annan lagstiftning

På senare tid har olika sådana verksamheter som tidigare handhafs av myndigheter överförts till statens affärsverk eller till bolag där staten antingen är ensam ägare eller åtminstone har ett stort inflytande.

Lagen om statens affärsverk (627/87) saknar språkstadganden.

Genom lagen om Post- och televerket (748/89) ombildades verket till ett affärsverk. Denna lag saknar språkstadganden. I regeringens proposition angående lagen (RP 3/1989 rd) konstateras dock att avsikten är att Post- och televerket även i fortsättningen skall iakttä de skyldigheter som språklagstiftningen medför för myndigheterna och att det emellertid är nödvändigt att senare ändra språklagen så att den även gäller nya statliga affärsverk.

Lagen om ombildande av Post- och televerket till aktiebolag (885/93) innehåller inte heller några språkstadganden. I 5 § 2 mom. postlagen (907/93) stadgas att postverken i sin verksamhet i tillämpliga delar skall iakttä språklagen. Postverken skall även annars sörja för att den finsk-, svensk- och samiskspråkiga befolkningens behov tillgodoses på enahanda grunder i deras verksamhet.

Genom lagen om Statsjärnvägarna (747/89) ombildades statsjärnvägarna till ett affärsverk. Lagen saknar språkstadganden. I regeringens proposition (RP 60/1989 rd) finns ett motsvarande omnämnande som i ovan nämnda proposition som gäller Post- och televerket.

Lagen om Luftfartsverket (1123/90) innehåller inga språkstadganden, men i motiveringen till propositionen i fråga (RP 137/1990 rd) ingår ett motsvarande omnämnande som i fråga om Post- och televerket samt statsjärnvägarna. I 5 § där det stadgas om servicemål sägs bl.a. att kundernas och samhällets behov skall beaktas. Stadgandet kan möjligen tolkas så att språkfrågan har beaktats.

Lagen om Bilregistercentralen (988/92) saknar språkstadganden, men i motiveringen till propositionen (RP 73/1992 rd) ingår ett motsvarande omnämnande som i fråga om Post- och televerket samt statsjärnvägarna. I 4 § där det stadgas om servicemål finns ett motsvarande stadgande som i lagen om Luftfartsverk.

Lagen om Kartcentralen (1016/89) har inga språkstadganden, men i motiveringen till propositionen (RP 84/1989 rd) ingår ett motsvarande omnämnande som i fråga om Post- och televerket samt statsjärnvägarna.

Forststyrelsen har ombildats till ett affärsverk genom lagen om Forststyrelsen (1169/93). I lagen ingår inte något språkstadgande. I 5 § finns dock ett motsvarande stadgande om servicemål som i lagen om Luftfartsverket.

Lagen om utövande av statens delägar rätt i vissa aktiebolag som bedriver ekonomisk verksamhet (740/91) saknar språkstadgande.

Inga språkstadganden har heller tagits in i lagen om rätt för statsrådet att överlåta egendom som är i Statens tryckericentralens besittning till ett nytt statsbolag samt om vissa uppgifter som åligger bolaget (1234/92). I regeringens proposition därom (RP 169/1992 rd) sägs bl.a. att bolagiseringen av tryckericentralen framhäver de statliga ämbetsverkens och inrättningarnas uppgift att svara för att deras publikationer och blanketter trycks, publiceras och tillhandahålls samtidigt på finska och på svenska samt, i enlighet med lagen om användning av samiska hos myndigheter, på samiska. I överensstämmelse med detta blir det också nödvändigt att senare se över vissa stadganden i språklagen.

Att Finlands författningssamling utkommer på både finska och svenska följer av förordningen om författningssamlingen (696/80) och 22 § regeringsformen. Om att internationella överenskommelser skall publiceras i dess fördragserie både på finska och svenska stadgas i 5 § lagen om publicering av internationella överenskommelser (360/82). I 1 § lagen om den

officiella tidningen (268/31) stadgas att den officiella tidningen utkommer på finska och svenska.

2.2. Bedömning av nuläget

Såsom framgår av inledningen går utvecklingen i riktning mot att verksamhet som en myndighet traditionellt svarat för överförs till statliga affärsverk och till bolag. Utvecklingen går i samma riktning även inom den kommunala verksamheten. Generella språkstadganden för statens affärsverk och ovan avsedda bolag saknas. Denna fråga är oenhetligt och bristfälligt reglerad i lagstiftningen som gäller ifrågasvarande verksamhet. Härigenom har det uppstått en lucka i lagen. Avsaknaden av reglering får ökad betydelse i och med att nya verksamhetsformer överförs till affärsverk och bolag.

3. De viktigaste förslagen

Av de orsaker som ovan har nämnts i bedömningen av nuläget föreslås att språklagen kompletteras med stadganden om vilka skyldigheter ett statligt affärsverk och ett bolag där staten eller kommun har bestämmanderätt skall ha i språkligt hänseende.

Utgångspunkten är att bibehålla den språkliga service som tidigare varit lagstadgad för motsvarande myndighetsverksamhet. Språklagen innehåller ett flertal stadganden som närmast är tillämpliga på ren myndighetsutövning. Till dessa kan räknas stadgandena om ämbetsdistriktets språk, inre ämbetsspråk och expeditionsspråket. Dessa stadganden är inte direkt tillämpliga när det gäller statens affärsverk och här avsedda bolag. I deras verksamhet intar reglerna om på vilket språk dessa skall betjäna allmänheten en framträdande roll. Det är viktigt att sörja för att servicen i språkligt hänseende bibehålls i en situation då tidigare myndighetsverksamhet överförs för att bedrivs av ett statligt affärsverk eller ett bolag där staten eller kommun har bestämmanderätt.

4. Propositionens verkningar

Upprätthållande av service på både finska och svenska medför vissa kostnader för statens affärsverk och ovan nämnda bolag. Den verk-

samhet som i huvudsak omfattas av propositionen har tidigare utgjort myndighetsutövning på vilken språklagens bestämmelser har tillämpats. Mot denna bakgrund medför propositionen inte några nämnvärda ekonomiska verkningar.

Propositionen har inga verkningar i fråga om organisation. Vid rekryteringen av personal till statens affärsverk och ovan nämnda bolag är det skäl att beakta den språkkunskap som behövs för att uppfylla de förpliktelser lagen medför.

Propositionen medför att befolkningen även i fortsättningen erhåller service på både finska och svenska på samma sätt som när motsvarande verksamhet bedrevs av myndigheter.

5. Beredningen av propositionen

Propositionen har beretts på initiativ av Svenska Finlands folkting som tjänstearbete vid justitieministeriet. Över ett utkast till proposition har utlåtanden erhållits av statsrådets kansli, inrikesministeriet, finansministeriet, handels- och industriministeriet, jord- och skogs-

bruksministeriet, undervisningsministeriet, försvarsministeriet, arbetsministeriet, trafikministeriet, Finlands Kommunförbund, Tryckericentralen Ab, Patronfabriken Lapua Ab, Vammass Oy, Statsjärnvägarna, Luftfartsverket, Finlands PT och Bilregistercentralen. Handels- och industriministeriet har hört Enso-Gutzeit Ab, Imatran Voima Ab, Kemijoki Ab, Kemira Ab, Neste Ab, Rautaruukki Ab, Valmet Ab, Vapo Ab, Veitsiluoto Ab samt Outokumpu Ab. Finansministeriet har hört Postbanken Ab, VTKK-Yhtymä Oy och Rahapaja Oy.

I utlåtandena har allmänt godkänts principen att språklagens tillämpningsområde inte borde inskränkas på grund av att verksamheten omorganiseras. I utlåtandena har dock fästs uppmärksamhet vid att det utkast som var på remiss hade inneburit att språklagens tillämpningsområde hade utvidgats till bl.a. även gällande traditionella statliga industribolag. Finansministeriet anser i sitt svar att stadgandet inte borde omfatta bolag. Dessutom har man i remissvaren fäst uppmärksamhet vid konkurrenssynpunkter. Det har ansetts att förslaget kunde snedvrida konkurrensen. I den fortsatta beredningen har remissvaren beaktats i den utsträckning det varit möjligt.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslaget

17 b §. Av de orsaker som nämns i den allmänna motiveringen föreslås att språklagen kompletteras med en ny 17 b § enligt vilken ett statligt affärsverk och ett bolag där staten eller en eller flera kommuner har bestämmanderätt i sin verksamhet skall betjäna och informera allmänheten på finska och svenska.

Med ett statligt affärsverk avses enligt 1 § 1 mom. lagen om statens affärsverk en statlig inrättning som bedriver affärsverksamhet, om det i en särskild lag stadgas att lagen om statens affärsverk skall tillämpas på inrättningen.

Begreppet bestämmanderätt skall tolkas på samma sätt som begreppet tolkas i 1 kap. 2 § 2 mom. lagen om aktiebolag (734/78). Bestämmanderätt kan uppkomma antingen genom aktieinnehav eller genom avtal. Bestämmande-

rätt genom aktieinnehav uppkommer när aktieinnehavet i praktiken innebär majoritet på bolagsstämman fastän aktieinnehavet inte omfattar majoritet i fråga om hela aktiestocken. Då aktierna är fördelade på många små aktieinnehavare, är sällan en särskilt stor del av aktierna representerade på bolagsstämman. I lagen har det inte varit möjligt att ta in exakta tal för aktieinnehavet. I praktiken har den undre gränsen ansetts gå vid ca 20 procent. Frågan bör dock avgöras från fall till fall. Avgörande är hur de övriga aktierna är fördelade.

Bestämmanderätt kan även uppkomma genom avtal. Det kan vara fråga om samarbets- eller licensavtal samt skuldförbindelser. Även direkta avtal om bestämmanderätt kan uppgöras. Avgörande är att avtalet ger en faktisk bestämmanderätt i bolaget.

Om stat eller kommun har en på äganderätt

baserad bestämmanderätt i ett moderbolag, utsträcker sig bestämmanderätten även till moderbolagets dotterbolag.

Stadgandet gäller olika former av bolag där stat och kommun är delägare. Är både stat och en eller flera kommuner delägare skall bedömningen ske utgående från statens och kommunernas sammanlagda inflytande i bolaget. Stadgandet gäller inte i det fall att bolaget ägs enbart av enspråkiga kommuner av samma språktillhörighet.

Stadgandet gäller servicebolag men inte varuproducerande bolag. Genom denna begränsning faller största delen av de traditionella statsbolagen utanför stadgandets tillämpningsområde. De ifrågavarande bolagen betjänar inte huvudsakligen i sin verksamhet den stora allmänheten och sålunda är det inte motiverat att stadgandet skulle utvidgas att gälla dessa. Den primära målsättningen med stadgandet är att utsträcka språklagens tillämpningsområde till myndighetsverksamhet som överförts till ett affärverk eller bolag. Om ett varuproducerande bolag även bedriver serviceverksamhet, gäller stadgandet endast den sistnämnda verksamheten.

På senare tid har verksamhet som tidigare bedrivits av en myndighet bolagiserats. En allmän definition för denna verksamhet är inte lätt att finna. Man kan anta att gränsen mellan sådan verksamhet som upprätthålls av myndig-

heter och olika former av ren privat affärsverksamhet i framtiden ytterligare kommer att suddas ut. Av denna orsak föreslås att stadgandet gäller statens affärsverksamhet och alla sådana tjänsteproducerande bolag där staten eller kommuner har bestämmanderätt oberoende av vilken verksamhet affärsverket eller bolaget sysslar med. Endast varuproducerande bolag stannar utanför stadgandets tillämpningsområde.

Enligt stadgandet skall dessa affärsverk och bolag vara skyldiga att betjäna och informera allmänheten på finska och svenska. I denna typ av verksamhet är det relevant på vilka språk allmänheten betjänas och på vilka språk service erbjuds. I dessa hänseenden är det motiverat att pålägga affärsverken och bolagen motsvarande skyldigheter som myndigheter har. Så länge verksamheten bedrivs i myndighetsform har motsvarande myndigheter samma skyldighet.

2. Ikraftträdande

Lagen föreslås träda i kraft så snart som möjligt efter det att den har godkänts och blivit stadfäst.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

L a g
om ändring av språklagen

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till språklagen av den 1 juni 1922 (148/22) en ny 17 b § som följer:

17 b §	och informera allmänheten på finska och svenska.
Statliga affärsverk och sådana tjänstepro- ducerande bolag där staten eller en eller flera tvåspråkiga kommuner eller kommuner med olika språk har bestämmanderätt skall betjäna	Denna lag träder i kraft den 199 .

Helsingfors den 14 oktober 1994

Republikens President
MARTTI AHTISAARI

Justitieminister *Anneli Jäätteenmäki*